

บทที่ 2

กฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

ในการศึกษาเรื่องสิทธิของคนพิการควรที่จะได้มีการศึกษาถึงกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายของต่างประเทศ เพื่อที่จะได้ทราบถึงการคุ้มครองสิทธิของคนพิการในระดับระหว่างประเทศและของประเทศอื่น ๆ ซึ่งคณะผู้วิจัยเห็นควรที่จะศึกษาถึงอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของคนพิการของประเทศฝรั่งเศส ประเทศอังกฤษ และประเทศสิงคโปร์

2.1 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

กฎหมายระหว่างประเทศได้ให้ความสำคัญคนพิการมาเป็นเวลานานแล้ว คนพิการย่อมได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา โดยสิทธิต่าง ๆ ที่ได้รับความคุ้มครองจะบัญญัติไว้ในกติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (Pacte international re latif aux droits civils et politiques) และกติกาว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจและสิทธิทางสังคม ค.ศ. 1966 (Pacte international relatif aux droits économiques sociaux et culturels) ซึ่งเป็นการรับรองสิทธิของบุคคลทุกคน อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ คนพิการมักจะถูกละเลยในการใช้สิทธิต่าง ๆ หลังจากที่มีปฏิญญา ว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 1975 (Déclaration des droits des personnes handicapées du 9 décembre 1975) ปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองคนพิการก็ถูกหยิบยกขึ้นในเวทีระดับระหว่างประเทศ ช่วงต้น ค.ศ. 1980 จึงมีการเรียกร้องให้มีการจัดทำอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการขึ้น แต่ข้อเรียกร้องนี้ก็ไม่ได้ได้รับความเห็นชอบจากรัฐต่าง ๆ โดยประเทศในทวีปยุโรปไม่ต้องการให้การจัดทำอนุสัญญาเป็นการเฉพาะ เนื่องจากจะเป็นการแบ่งแยกสิทธิมนุษยชน ขณะเดียวกัน องค์กรผู้พิการก็ไม่ต้องการให้มีการสร้างสิทธิใด ๆ ขึ้นเป็นการเฉพาะสำหรับคนพิการ เพราะจะทำให้คิดว่าคนพิการแตกต่างจากคนทั่วไปอื่น ๆ

การประกาศให้ ค.ศ. 1981 เป็นปีคนพิการสากล ทำให้สมาชิกส่วนใหญ่สหประชาชาติได้อนุมัติแผนปฏิบัติการคนพิการ (Le Programme d'action mondial des personnes handicapées) เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม ค.ศ. 1982 ซึ่งแผนนี้ยืนยันถึงการที่คนพิการจะมีสิทธิเช่นเดียวกับคนปกติ เพื่อให้แผนปฏิบัติการนี้ดำเนินต่อไป ได้มีการประกาศให้ ค.ศ. 1983-1992 เป็นทศวรรษเพื่อคนพิการของสหประชาชาติ ในการประชุมของผู้เชี่ยวชาญ ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ในค.ศ. 1987 เพื่อตรวจสอบผลการบังคับใช้ของแผนปฏิบัติการในรอบ 5 ปี ได้มีการเสนอแนะให้จัดทำอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติแก่คนพิการ

ต่อมา ใน ค.ศ. 1990 คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม (โดยข้อมติที่ 1990/26 ลงวันที่ 24 พฤษภาคม ค.ศ. 1990) ได้อนุมัติให้คณะกรรมการพัฒนาสังคม (La Commission du développement social) ตั้งคณะทำงานรับผิดชอบในการยกย่องหลักเกณฑ์เพื่อความเท่าเทียมกันทางโอกาสคนพิการทั้งเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ หลักเกณฑ์นี้ได้รับความเห็นชอบจากสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 4 มีนาคม ค.ศ. 1994 มีวัตถุประสงค์เพื่อรับรองสิทธิและหน้าที่ของคนพิการที่มีเช่นเดียวกับคนปกติ โดยการขจัดอุปสรรคที่ทำให้คนพิการไม่สามารถใช้สิทธิได้ แม้จะมีหลักเกณฑ์และการดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับคนพิการแต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะขจัดอุปสรรคต่าง ๆ ที่คนพิการต้องประสบในการมีชีวิตอยู่ในสังคม¹ ใน ค.ศ. 2000 ข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชน (Le Haut Commissariat aux droits de l'homme) ได้ขอให้ Prof. Gerard Quinn และ Theresia Degener ศึกษาถึงหลักการพื้นฐานของสนธิสัญญา จำนวน 6 ฉบับ ที่เกี่ยวกับคนพิการ เพื่อศึกษาการทำงานของระบบและการดำเนินการของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องว่าสามารถใช้สนธิสัญญาเหล่านี้ได้อย่างไร โดยการเสนอของประเทศเม็กซิโก สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้เริ่มกระบวนการยกย่องอนุสัญญาขึ้นในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2001 โดยได้ตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจ (un Comité spécial) รับผิดชอบในการตรวจสอบความเหมาะสมของอนุสัญญาและยกย่องบทบัญญัติต่าง ๆ ในอนุสัญญา

ในสมัยประชุมที่ 8 เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม ค.ศ. 2006 คณะกรรมการเฉพาะกิจได้ยอมรับบทบัญญัติของอนุสัญญาด้วยคะแนนเสียงเอกฉันท์² ซึ่งได้ส่งต่อไปยังคณะกรรมการยกย่องเพื่อตรวจสอบรูปแบบและความสอดคล้องกับอนุสัญญาอื่น ๆ สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้เห็นชอบร่างอนุสัญญาและพิธีสารตามคำแนะนำของคณะกรรมการยกย่องในวันที่ 13 ธันวาคม ค.ศ. 2006 ลักษณะเฉพาะที่สำคัญของการยกย่องอนุสัญญานี้ คือ การเข้ามามีบทบาทขององค์กรเอกชน ซึ่งได้รวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการ ในชื่อ International Disability Caucus (IDC) เพื่อแสดงท่าทีที่มีต่อปัญหาคนพิการอย่างเป็นทางการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน องค์กรเอกชนเหล่านี้ได้เสนอแนะความคิดเห็นต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการยกย่องอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ นอกจากนี้ ยังมีอีกองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง คือ สำนักงานคณะกรรมการเฉพาะกิจที่ทำงานมาตลอดระยะเวลา 8 สมัยประชุม สำนักงานฯ นี้เป็นผู้ที่นำความคิดเห็นขององค์กรเอกชนมาแปรเป็นบทบัญญัติต่าง ๆ ในอนุสัญญา สำหรับหน่วยงานด้านสิทธิมนุษยชน

¹ เห็นได้จากคำปรารภของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

² ยกเว้น วรค u ของคำปรารภ ที่มีผู้เห็นชอบ 102 เสียง ผู้คัดค้าน 5 เสียง และผู้งดออกเสียงจำนวน 8 เสียง จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคตะวันออกกลาง

ระดับประเทศก็ได้ให้ความสนใจอย่างยิ่งในเรื่องสิทธิของคนพิการ โดยเฉพาะในขอบเขตการบังคับใช้ภายในประเทศ³

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการได้เปิดให้รัฐต่าง ๆ ลงนามเมื่อวันที่ 30 มีนาคม ค.ศ. 2007 ซึ่งมี 82 รัฐที่ได้ลงนามในอนุสัญญา 44 รัฐได้ลงนามในพิธีสาร และ 1 รัฐที่ให้สัตยาบันอนุสัญญา ถือเป็นอนุสัญญาที่มีจำนวนผู้ลงนามในวันแรกสูงสุดของประวัติศาสตร์สหประชาชาติ และเป็นอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนฉบับแรกของศตวรรษที่ 21 ซึ่งเปิดโอกาสให้องค์การระดับภูมิภาค (Organisations d'intégration régionale) เข้าร่วมลงนามด้วย อันแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือในเรื่องการคุ้มครองสิทธิคนพิการ อนุสัญญาและพิธีสารนี้มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม ค.ศ. 2008⁴

นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายแรงงานระหว่างประเทศที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศที่ให้ความคุ้มครองแรงงานที่พิการ โดยการตราอนุสัญญา ฉบับที่ 159 ว่าด้วยการฟื้นฟูอาชีพและการจ้างงานคนพิการ ในเบื้องต้น จึงควรที่จะได้ศึกษาอนุสัญญา ว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ซึ่งเป็นการรับรองสิทธิต่าง ๆ ของคนพิการก่อนที่จะศึกษาถึงการคุ้มครองแรงงานพิการต่อไป

2.1.1 สาระสำคัญของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการมีวัตถุประสงค์เพื่อรับรองการใช้สิทธิของคนพิการที่มีการรับรองอยู่แล้วในอนุสัญญาอื่น ๆ โดยไม่ได้สร้างสิทธิใด ๆ ขึ้นใหม่สำหรับคนพิการ จะเห็นได้จากมาตรา 1 ของอนุสัญญาที่บัญญัติถึงความมุ่งประสงค์เพื่อส่งเสริม คุ้มครอง และประกันให้คนพิการได้ใช้สิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานอย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน ตลอดจนส่งเสริมการเคารพในศักดิ์ศรีของตนเอง คนพิการตามความหมายในอนุสัญญานี้ หมายความว่า บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย ทางจิตใจ ทางสติปัญญา หรือประสาทสัมผัสในระยะยาว ประกอบกับอุปสรรคต่าง ๆ ทำให้ไม่สามารถมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น⁵

³ CLaire de LA HOUGUE, La Convention international Le relative aux droits des personnes handicapées, Droits fondamentaux, no. 6 janvier-décembre 2006

⁴ อนุสัญญาจะมีผลใช้บังคับภายใน 30 วัน นับแต่วันที่มีการให้สัตยาบัน ครบ 20 สัตยาบันสาร ส่วนพิธีสารจะมีผลใช้บังคับภายใน 30 วัน นับแต่วันที่มีการให้สัตยาบันสาร ครบ 10 สัตยาบันสาร

⁵ มาตรา 1 วรรคสอง ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

หลักการสำคัญที่บัญญัติในอนุสัญญา⁶ คือ

- (1) การเคารพในศักดิ์ศรีของตนเอง การอยู่ได้ด้วยตนเอง ตลอดจน เสรีภาพในการตัดสินใจเลือกด้วยตนเอง และความเป็นอิสระของบุคคล
- (2) การไม่เลือกปฏิบัติ
- (3) การมีส่วนร่วม และการอยู่ในสังคม
- (4) การเคารพในความแตกต่าง และการยอมรับคนพิการว่าเป็นส่วนหนึ่งของความหลากหลายของมนุษย์และมนุษยชาติ
- (5) ความเท่าเทียมกันในโอกาส
- (6) การเข้าถึง
- (7) ความเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง
- (8) การเคารพความสามารถในการพัฒนาของเด็กพิการ และการเคารพในสิทธิของเด็กพิการที่จะรักษาอัตลักษณ์ของตน

2.1.1.1 พันธกรณีของรัฐภาคี

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการได้บัญญัติรับรองสิทธิของคนพิการไว้ว่า ต้องจัดให้มีการใช้สิทธิอย่างเต็มที่และเป็นไปเพื่อคนพิการ ตลอดจนพันธกรณีทั่วไปของรัฐภาคีในอนุสัญญา ซึ่งอาจสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

(1) รัฐภาคีมีพันธกรณีทั่วไปที่จะต้องรับรองและส่งเสริมการใช้สิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของคนพิการ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติในรูปแบบต่าง ๆ อันเป็นเหตุมาจากความพิการ เพื่อการนี้ รัฐภาคีในอนุสัญญาต้อง

(1.1) ออกมาตรการทางกฎหมาย หรือทางปกครองที่เหมาะสมเพื่อให้มีการปฏิบัติตามสิทธิที่ได้รับการรับรองในอนุสัญญานี้

(1.2) ดำเนินการตามมาตรการที่เหมาะสม รวมทั้ง มาตรการทางกฎหมาย ในการแก้ไขเพิ่มเติม หรือยกเลิกกฎหมาย กฎหมายลำดับ จารีตประเพณี หรือทางปฏิบัติที่เป็นเหตุให้เกิดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ

(1.3) ดำเนินการคุ้มครองและการส่งเสริมสิทธิของคนพิการในนโยบายหรือแผนงานของรัฐ

(1.4) งดเว้นการกระทำหรือการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับอนุสัญญา รวมถึง การดูแลให้หน่วยงานของรัฐและองค์กรต่าง ๆ ดำเนินการให้เป็นไปตามอนุสัญญา

⁶ มาตรา 3 ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

(1.5) ดำเนินการตามมาตรการที่เหมาะสมเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติของบุคคล องค์กรหรือบริษัทเอกชนที่มีต่อคนพิการ

(1.6) ดำเนินการหรือส่งเสริมการวิจัย และการพัฒนาทรัพย์สิน บริการ เครื่องมือและสิ่งติดตั้งเพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นของคนพิการ โดยให้มีการดัดแปลงและค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้

(1.7) ดำเนินการหรือส่งเสริมการวิจัย การพัฒนา และการกระตุ้นให้มีและใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ รวมถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การช่วยในการเคลื่อนไหว เครื่องมืออุปกรณ์และเทคโนโลยีเพื่อช่วยเหลือคนพิการ โดยมีราคาที่พอสมควร

(1.8) ให้ข้อมูลแก่คนพิการในเรื่องเครื่องช่วยการเคลื่อนไหว เทคโนโลยีในการช่วยเหลือคนพิการ ตลอดจน ความช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ และบริการช่วยเหลือส่วนบุคคล

(1.9) ส่งเสริมการศึกษอาบรมลิตินธิที่ได้รับกรรับรองตามอนุสัญญาแก่ผู้ประกอบการอาชีพหรือบุคลากรที่ทำงานกับคนพิการเพื่อพัฒนาการให้ความช่วยเหลือหรือบริการต่าง ๆ⁷

(2) รัฐภาคียอมรับความเท่าเทียมกันของบุคคลว่า บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองและได้รับประโยชน์จากกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ รัฐภาคีจึงต้องดำเนินมาตรการที่เหมาะสมให้มีการบริหารจัดการที่สมเหตุสมผลเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมกัน⁸

(3) รัฐภาคียอมรับว่าสตรีพิการและเด็กหญิงพิการมักถูกเลือกปฏิบัติมากกว่า รัฐภาคีจึงต้องดำเนินมาตรการเพื่อให้สตรีพิการและเด็กหญิงพิการได้ใช้สิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกัน⁹

(4) รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่จำเป็นเพื่อรับรองการใช้สิทธิมนุษยชน และเสรีภาพของเด็กพิการอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน การดำเนินการทุกอย่างเกี่ยวกับเด็กพิการต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นหลัก¹⁰

(5) รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการต่าง ๆ ที่เหมาะสม และมีผลบังคับใช้ทันที เพื่อ

(5.1) ให้สังคมได้ตระหนักถึงสถานการณ์ของคนพิการ และส่งเสริมการเคารพในสิทธิและศักดิ์ศรีของคนพิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับครอบครัว

(5.2) ต่อต้านทัศนคติ และการปฏิบัติที่เป็นอันตรายต่อคนพิการในทุก ๆ ด้าน

(5.3) รับรู้ถึงความสามารถและการมีส่วนร่วมของคนพิการ

⁷ มาตรา 4 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

⁸ มาตรา 5 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

⁹ มาตรา 6 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

¹⁰ มาตรา 7 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

ในการดำเนินการเช่นว่านี้ รัฐภาคีต้อง

(ก) ริเริ่มและดำเนินการรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงการยอมรับในสิทธิของคนพิการและส่งเสริมทัศนคติที่ดีต่อคนพิการ ตลอดจน ส่งเสริมการยอมรับความสามารถของคนพิการและการมีส่วนร่วมของคนพิการในสถานที่ทำงานและตลาดแรงงาน

(ข) สนับสนุนให้เคารพในสิทธิทางการศึกษาของคนพิการ

(ค) สนับสนุนให้สื่อต่าง ๆ เสนอภาพลักษณ์ของคนพิการในแนวทางที่สอดคล้องกับความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญา

(ง) ส่งเสริมการจัดโปรแกรมการศึกษาอบรมเพื่อให้ตระหนักถึงคนพิการและสิทธิของคนพิการ¹¹

(6) รัฐภาคีในอนุสัญญาต้องมีมาตรการที่เหมาะสมให้คนพิการได้เข้าถึงสภาพแวดล้อม การขนส่ง สารสนเทศและการสื่อสาร อุปกรณ์หรือบริการที่เปิดให้แก่สาธารณชนบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกับบุคคลอื่น ทั้งนี้ เพื่อให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นอิสระและมีส่วนร่วมในแง่มุมต่าง ๆ ของชีวิตอย่างเต็มที่ ในการนี้ รัฐภาคีในอนุสัญญาต้องจัดให้มีหลักเกณฑ์ขั้นต่ำเกี่ยวกับการเข้าถึงอาคารสถานที่หรือบริการสาธารณะ การจัดทำอักษรเบรลล์ การให้ความช่วยเหลือโดยบุคคลหรือสัตว์นำทาง การเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศของคนพิการ¹²

นอกจากพันธกรณีทั่วไปที่บัญญัติอยู่ในมาตรา 4 แล้ว รัฐภาคียังมีพันธกรณีอื่น ๆ อีกดังต่อไปนี้

(1) รัฐภาคีมีหน้าที่ต้องรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งรวมทั้ง สถิติต่าง ๆ และผลการศึกษาวิจัย เพื่อที่จะนำมาจัดทำนโยบายให้เกิดผลสำเร็จตามที่กำหนดในอนุสัญญานี้ ข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมนี้ต้องมีการแยกแยะอย่างเหมาะสมและใช้เพื่อประเมินผลการปฏิบัติตามพันธกรณีที่รัฐภาคีมีอยู่ตามอนุสัญญานี้ ตลอดจนใช้เพื่อขจัดอุปสรรคในการใช้สิทธิของคนพิการ รัฐภาคีต้องจัดให้มีการเผยแพร่ข้อมูลต่าง ๆ นี้ เพื่อให้คนพิการหรือบุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้¹³

(2) รัฐภาคีต้องยอมรับความสำคัญและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยสนับสนุนในระดับชาติให้บรรลุจุดมุ่งหมายและความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญานี้ ซึ่งรัฐภาคีอาจร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศ องค์การระหว่างประเทศระดับภูมิภาค หรือองค์กรเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรของคนพิการ¹⁴

¹¹ มาตรา 8 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

¹² มาตรา 9 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

¹³ มาตรา 31 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

¹⁴ มาตรา 32 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

(3) รัฐภาคีต้องจัดให้มีหน่วยงานติดต่อประสานงาน เพื่อติดตามบังคับใช้อनुสัญญา นอกนี้อาจจัดให้มีหน่วยงานอิสระเพื่อส่งเสริม คัดกรอง และติดตามการบังคับอนุสัญญานี้ โดยการจัดตั้งองค์กรอิสระต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ที่ใช้กับสถานะและการปฏิบัติงานขององค์กรคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับประเทศ¹⁵

(4) รัฐภาคีต้องจัดทำรายงานที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับมาตรการต่าง ๆ ที่ได้ใช้เพื่อปฏิบัติตามพันธกรณีที่มีอยู่ตามอนุสัญญานี้ และพัฒนาการที่ดีขึ้นภายในระยะเวลา 2 ปี นับแต่วันที่อนุสัญญานี้มีผลบังคับใช้กับรัฐภาคีนั้น ๆ และต้องจัดทำรายงานเพิ่มเติมทุก 4 ปี หรือเมื่อคณะกรรมการคนพิการร้องขอ ท้ายที่สุด รัฐภาคีอาจจะไปถึงปัจจัยหรืออุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อการใช้สิทธิเพื่อให้เป็นไปตามพันธกรณีในอนุสัญญานี้¹⁶

2.1.1.2 สิทธิและเสรีภาพของคนพิการ

คนพิการมีสิทธิต่าง ๆ เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ซึ่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการได้ยืนยันอีกครั้งหนึ่ง ดังนี้

(1) สิทธิในชีวิต ซึ่งเป็นสิทธิที่มีมาตั้งแต่เกิดของมนุษย์ รัฐภาคีต้องดำเนินมาตรการที่จำเป็นเพื่อประกันว่าคนพิการจะได้ใช้สิทธินี้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น¹⁷ ในสถานการณ์ที่มีอันตราย เช่น การขัดแย้งด้วยอาวุธ วิกฤติการณ์สิทธิมนุษยชน หรือ ภัยธรรมชาติ รัฐภาคีต้องดำเนินมาตรการที่จำเป็นเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยของคนพิการ ทั้งนี้ เป็นไปตามพันธกรณีที่มีอยู่ตามกฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยมนุษยธรรม และกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน¹⁸

(2) สิทธิจะได้รับการยอมรับว่ามีสภาพบุคคลอย่างเท่าเทียมกัน คนพิการมีสภาพบุคคลที่ได้รับการยอมรับในทุกสถานที่อย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่น โดยรัฐภาคีต้องมีมาตรการที่สนับสนุนให้คนพิการสามารถใช้ความสามารถทางกฎหมาย¹⁹

(3) สิทธิในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม คนพิการมีความสามารถที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่น ซึ่งรวมถึงกระบวนการพิจารณาและการจัดการที่เหมาะสมกับวัย เพื่ออำนวยความสะดวกในการมีส่วนร่วมของคนพิการในกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะพยานบุคคล ในการนี้ รัฐภาคี

¹⁵ มาตรา 33 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

¹⁶ มาตรา 35 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

¹⁷ มาตรา 10 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

¹⁸ มาตรา 11 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

¹⁹ มาตรา 12 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

อาจส่งเสริมให้มีการจัดศึกษาอบรมเกี่ยวกับหน่วยงานทางยุติธรรม เจ้าหน้าที่ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์แก่คนพิการด้วย²⁰

(4) คนพิการมีสิทธิที่จะไม่ตกอยู่ภายใต้การทรมาน โทษหรือการกระทำที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือถูกดูหมิ่นศักดิ์ศรี นอกจากนี้ ยังมีให้บุคคลที่ไม่ได้ให้ความยินยอมในการทดลองทางวิทยาศาสตร์ หรือทางการแพทย์²¹

(5) คนพิการมีสิทธิจะได้รับความคุ้มครองจากการแสวงประโยชน์ การใช้ความรุนแรง หรือการปฏิบัติที่เลวร้าย ทั้งในเคสสถานของตนเองหรือภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐภาคีต้องจัดให้มีกฎหมายหรือนโยบายเฉพาะสำหรับสตรีและเด็ก²²

(6) คนพิการทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเคารพในสภาพร่างกายและจิตใจของตนอย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่น²³

(7) สิทธิในการเดินทางและมีสัญชาติ คนพิการมีสิทธิในการเดินทางได้อย่างเสรี มีสิทธิจะเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย และสิทธิในการมีสัญชาติ โดยรัฐภาคีต้องดูแลให้คนพิการได้รับสัญชาติหรือเปลี่ยนสัญชาติ และคนพิการจะไม่ถูกเพิกถอนสัญชาติโดยอำเภอใจหรือด้วยเหตุจากความพิการ สำหรับเด็กพิการมีสิทธิที่จะได้รับการจดทะเบียนชื่อ สัญชาติ และมีสิทธิที่จะได้รู้จักและเลี้ยงดูโดยผู้ปกครอง²⁴

(8) รัฐภาคียอมรับในสิทธิที่จะอยู่ในสังคมของคนพิการ โดยต้องมีมาตรการที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมเพื่ออำนวยความสะดวกแก่คนพิการในการมีชีวิตและมีส่วนร่วมในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องดูแลให้คนพิการมีสิทธิที่จะเลือกถิ่นที่อยู่ และบุคคลที่จะอยู่ด้วย ซึ่งจะต้องไม่มีการบังคับให้อยู่ในสภาพแวดล้อมพิเศษ คนพิการต้องเข้าถึงบริการต่าง ๆ ทั้งที่พิกาศัยหรือสถานที่อื่นและต้องมีการดัดแปลงบริการหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับความจำเป็นของคนพิการ²⁵

(9) คนพิการมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือในการเคลื่อนไหว โดยรัฐต้องสนับสนุนความช่วยเหลือในการเคลื่อนไหว เช่น อุปกรณ์ เทคโนโลยี คนนำทาง สัตว์นำทาง ตลอดจน

²⁰ มาตรา 13 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

²¹ มาตรา 15 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

²² มาตรา 16 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

²³ มาตรา 17 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

²⁴ มาตรา 18 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

²⁵ มาตรา 19 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

สนับสนุนให้ภาคเอกชนผลิตอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีที่ช่วยในการเคลื่อนไหวของคนพิการให้แก่คนพิการตามวิธีการและเวลาที่ได้เลือกไว้ในราคาพอสมควร²⁶

(10) คนพิการไม่ว่าจะมีถิ่นที่อยู่หรือสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างไร ย่อมไม่อาจถูกแทรกแซงความเป็นส่วนตัว ครอบครัว ถิ่นที่อยู่ หรือการติดต่อสื่อสารใด ๆ จากการกระทำโดยอำเภอใจหรือโดยมิชอบด้วยกฎหมาย²⁷

(11) รัฐภาคียอมรับสิทธิทางการศึกษาของคนพิการ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติและอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกับบุคคลอื่น ทั้งนี้ รัฐภาคีต้องดูแลไม่给人พิการถูกกีดกันจากระบบการศึกษาทั่วไป ด้วยเหตุจากความพิการ เด็กพิการต้องได้รับการศึกษาภาคบังคับระดับประถมศึกษาซึ่งไม่เสียค่าใช้จ่ายหรือระดับมัธยมศึกษา²⁸

(12) คนพิการมีสิทธิที่จะมีสุขภาพที่ดีเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ รัฐต้องดำเนินมาตรการที่เหมาะสมเพื่อประกันว่าคนพิการจะเข้าถึงบริการสาธารณสุขและการฟื้นฟูสมรรถภาพ²⁹

(13) รัฐภาคีต้องดำเนินมาตรการที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพเพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงและรักษาไว้ซึ่งความเป็นอิสระ และใช้ความสามารถทางร่างกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และทางวิชาชีพได้อย่างเต็มที่ ตลอดจน ทำให้สามารถเป็นส่วนหนึ่งและเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต³⁰

(14) คนพิการมีสิทธิที่จะมีงานทำอย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีงานทำตามที่ได้เลือกและเพียงพอแก่การดำรงชีพ และการได้รับการยอมรับจากตลาดแรงงาน ตลอดจน ทำงานในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเข้าถึงของคนพิการ³¹

(15) คนพิการมีสิทธิที่จะมีมาตรฐานความเป็นอยู่ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ที่เพียงพอสำหรับตนเองและครอบครัว นอกจากนี้ รัฐภาคีต้องยอมรับสิทธิของคนพิการที่จะได้รับความคุ้มครองทางสังคม โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ³²

²⁶ มาตรา 20 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

²⁷ มาตรา 21 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

²⁸ มาตรา 24 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

²⁹ มาตรา 25 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

³⁰ มาตรา 26 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

³¹ มาตรา 27 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

³² มาตรา 28 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

(16) รัฐภาคีต้องให้คนพิการสามารถใช้สิทธิทางการเมืองได้อย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่น เพื่อที่คนพิการเองหรือโดยผู้แทนจะได้มีส่วนร่วมทางการเมือง³³

(17) คนพิการมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม นันทนาการและกีฬา โดยรัฐภาคีต้องดำเนินมาตรการที่เหมาะสมเพื่อให้คนพิการสามารถเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่น³⁴

นอกจากสิทธิต่าง ๆ ดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการยังบัญญัติถึงเสรีภาพต่าง ๆ ของคนพิการด้วย ดังนี้

(1) เสรีภาพและความมั่นคงปลอดภัยของบุคคล รัฐภาคีต้องดูแลให้คนพิการมีเสรีภาพและความมั่นคงปลอดภัยเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป โดยไม่อาจลิดรอนเสรีภาพโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือตามอำเภอใจ การลิดรอนเสรีภาพต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ โดยไม่อาจนำเหตุแห่งความพิการมาจำกัดสิทธิเสรีภาพได้³⁵

(2) เสรีภาพในการพูด การแสดงความคิดเห็น และการเข้าถึงข้อมูล รัฐภาคีต้องดำเนินมาตรการที่เหมาะสมเพื่อให้คนพิการสามารถใช้เสรีภาพในการพูดและการแสดงความคิดเห็นได้ ซึ่งรวมถึง การขอหรือรับข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็น โดยวิธีการที่ได้เลือกไว้ตามมาตรา 21 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ³⁶ ซึ่งได้ให้ความหมายของการติดต่อสื่อสาร (communication) หมายรวมถึง การสื่อสารด้วยวาจา การแสดงใจความ อักษรเบรลล์ การสื่อสารด้วยการสัมผัส ตัวพิมพ์ขนาดใหญ่ สื่อผสมที่สามารถเข้าถึงได้ สื่อเสียง รวมถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอื่น

2.1.1.3 การติดตามการบังคับใช้อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการได้วางระบบการติดตามผลการดำเนินการของรัฐภาคีไว้ โดยการประชุมของรัฐภาคีที่จะจัดขึ้นทุก 2 ปีหรือตามที่ได้ตกลงกัน อนุสัญญานี้ยังกำหนดให้รัฐภาคีต้องส่งรายงานที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับมาตรการต่าง ๆ ที่ได้ใช้เพื่อปฏิบัติตามพันธกรณีที่มีอยู่ตามอนุสัญญานี้ และพัฒนาการที่ดีขึ้นภายในระยะเวลา 2 ปี นับแต่วันที่อนุสัญญามีผลบังคับใช้สำหรับรัฐภาคีนั้น ๆ และต้องจัดทำรายงานเพิ่มเติมทุก 4 ปี รายงานนี้จะส่งไปยังคณะกรรมการสิทธิของคนพิการ ผ่านทางเลขาธิการสหประชาชาติ รัฐภาคีอาจจะระบุถึงปัจจัยหรืออุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามพันธกรณีในอนุสัญญานี้³⁷

³³ มาตรา 29 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

³⁴ มาตรา 30 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

³⁵ มาตรา 14 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

³⁶ มาตรา 21 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

³⁷ มาตรา 35 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

คณะกรรมการสิทธิคนพิการ (Comité des droits des personnes handicapées) เป็นคณะกรรมการที่เลือกโดยรัฐภาคี มีจำนวน 12 คน ในวาระแรกเริ่มที่อนุสัญญาจะมีผลใช้บังคับ และจะเพิ่มจำนวนเป็น 18 คน เมื่อมีการให้สัตยาบันหรือภาคยานุวัติครบ 60 รัฐ โดยคณะกรรมการมีวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี และมีสิทธิได้รับการการเลือกอีกเพียงหนึ่งวาระ³⁸

คณะกรรมการทำหน้าที่ตรวจสอบรายงานของรัฐภาคี ในการนี้ คณะกรรมการจะมีคำแนะนำและข้อเสนอแนะทั่วไปที่เหมาะสมแก่รัฐภาคี ซึ่งรัฐภาคีอาจส่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่คณะกรรมการ นอกจากนี้ คณะกรรมการอาจร้องขอให้รัฐภาคีส่งข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการบังคับใช้อนุสัญญาได้ ในกรณีที่รัฐภาคีส่งรายงานล่าช้า คณะกรรมการอาจแจ้งรัฐภาคีว่าจะตรวจสอบผลการดำเนินการตามอนุสัญญาของรัฐภาคีนั้นจากข้อมูลเท่าที่มีอยู่ เว้นแต่ จะได้มีการส่งรายงานภายในระยะเวลา 3 เดือนนับแต่ได้รับแจ้งจากคณะกรรมการ เลขานุการสหประชาชาติ จะส่งรายงานให้รัฐภาคีทุกรัฐทราบ สำหรับรัฐภาคีเองก็ต้องให้สาธารณชนสามารถเข้าถึงรายงานคำแนะนำ และข้อเสนอแนะทั่วไป

เมื่อได้ตรวจสอบรายงานของรัฐภาคีแล้ว คณะกรรมการอาจส่งรายงานของรัฐภาคีที่มีการร้องขอคำแนะนำ หรือความช่วยเหลือทางเทคนิค พร้อมด้วยข้อสังเกตและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ ไปยังทบวงการชำนัญพิเศษ กองทุน โครงการของสหประชาชาติ หรือองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่³⁹

สำหรับรัฐที่เข้าเป็นภาคีในพิธีสารเกี่ยวกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Protocole facultatif se rapportant à la Convention relative aux droits des personnes handicapées) คณะกรรมการจะมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบการปฏิบัติตามอนุสัญญาเพิ่มขึ้น คือ การให้อำนาจคณะกรรมการรับและตรวจสอบคำร้องทุกข์ว่าเป็นผู้เสียหายจากการละเมิดบทบัญญัติของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ซึ่งคำร้องทุกข์อาจมาจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคล หรือในนามของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล⁴⁰ คณะกรรมการจะต้องให้รัฐภาคีที่ถูกร้องเรียนชี้แจงภายในระยะเวลา 6 เดือน การตรวจสอบคำร้องทุกข์จะกระทำโดยลับและจะแจ้งคำแนะนำหรือข้อเสนอแนะให้รัฐภาคีและผู้ร้องทุกข์ทราบ⁴¹ ในการตรวจสอบ คณะกรรมการอาจดำเนินการสอบสวน ซึ่งรวมถึงการไปตรวจสอบในดินแดนของรัฐภาคี (ด้วยความยินยอมจากรัฐภาคี)⁴²

³⁸ มาตรา 34 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

³⁹ มาตรา 36 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

⁴⁰ มาตรา 1-1 แห่งพิธีสารพิธีสารเกี่ยวกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

⁴¹ มาตรา 5 แห่งพิธีสารพิธีสารเกี่ยวกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

⁴² มาตรา 6 แห่งพิธีสารพิธีสารเกี่ยวกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

2.1.1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการกับรัฐภาคีและองค์กรอื่น

เพื่อเป็นการส่งเสริมการบังคับใช้อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสนับสนุนการร่วมมือระหว่างประเทศ บทบัญญัติในอนุสัญญานี้จึงส่งเสริมความร่วมมือระหว่างคณะกรรมการกับรัฐภาคีและองค์กรอื่นๆ ไว้ ดังนี้

(1) ความร่วมมือกับรัฐภาคี อนุสัญญานี้กำหนดให้รัฐภาคีให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการ และช่วยเหลือกรรมการให้สามารถปฏิบัติงานได้ตามอำนาจหน้าที่ ในความสัมพันธ์กับรัฐภาคี คณะกรรมการใช้ความร่วมมือระหว่างประเทศกระตุ้นให้รัฐภาคีบังคับใช้อนุสัญญาอย่างตรงตามจุดมุ่งหมาย⁴³

(2) ความร่วมมือกับองค์กรอื่น มาตรา 38 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ แบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ

(2.1) การกำหนดให้ทบวงการชำนัญพิเศษหรือองค์กรอื่นของสหประชาชาติ มีสิทธิที่จะเข้าร่วมประชุมการตรวจสอบการบังคับใช้อนุสัญญา หากเรื่องที่ตรวจสอบอยู่ในอำนาจหน้าที่ของทบวงการชำนัญพิเศษหรือองค์กรอื่น นอกจากนี้ คณะกรรมการอาจเชิญทบวงการชำนัญพิเศษหรือองค์กรอื่นที่เห็นว่ามีควมจำเป็นเพื่อมาให้ความเห็นเกี่ยวกับการบังคับใช้อนุสัญญา หรืออาจขอให้ทบวงการชำนัญพิเศษหรือองค์กรอื่นเสนอรายงานเกี่ยวกับการบังคับใช้อนุสัญญา ทั้งนี้ ภายใต้ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของทบวงการชำนัญพิเศษหรือองค์กรอื่นนั้น

(2.2) คณะกรรมการอาจปรึกษาองค์กรอื่นที่จัดตั้งขึ้นตามสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เพื่อให้การจัดทำรายงาน การทำคำแนะนำ และการทำข้อเสนอแนะเป็นไปอย่างสอดคล้องกัน และเพื่อหลีกเลี่ยงการปฏิบัติงานที่ซ้ำซ้อนกัน

ท้ายที่สุด อนุสัญญานี้ได้กำหนดให้คณะกรรมการเองมีหน้าที่จัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานเสนอต่อสมัชชาใหญ่สหประชาชาติและคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมทุก 2 ปี โดยในรายงานอาจรวบรวมคำแนะนำ ข้อเสนอแนะทั่วไปที่ได้จากการตรวจสอบ ข้อมูลทั่วไป และข้อสังเกตที่ได้รับจากรัฐภาคี

2.1.2 การเข้าเป็นภาคีในกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของคนพิการของประเทศไทย

2.1.2.1 การเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2549 คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบให้ประเทศไทยลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการในวันแรกที่เปิดให้มีการลงนาม ตามที่กระทรวงการต่างประเทศเสนอ เพื่อแสดงถึงการที่ไทยให้ความสำคัญอย่างสูงต่อการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของคนพิการและการผลักดันการจัดทำอนุสัญญานี้ในกรอบสหประชาชาติ เนื่องจากประเทศ

⁴³ มาตรา 37 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

ไทยมีบทบาทในการเจรจาร่างอนุสัญญาฉบับนี้มาโดยตลอด โดยกระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และนายสมณเทียร บุญตัน ผู้แทนคนพิการ และนายกสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทยได้ร่วมการเจรจาในคณะทำงานเฉพาะกิจเพื่อยกร่างอนุสัญญา มาตั้งแต่ต้น

แม้ว่าการลงนามอนุสัญญา โดยยังไม่ให้สัตยาบันนั้นยังมิได้มีผลผูกพันกับไทย ในฐานะรัฐภาคี แต่ตามอนุสัญญาเวียนนาว่าด้วยการทำสนธิสัญญา ค.ศ. 1969 ซึ่งถือเป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศได้กำหนดให้รัฐที่ทำการลงนามความตกลงระหว่างประเทศโดยยังมีได้ให้สัตยาบันความตกลงระหว่างประเทศนั้น ๆ จะต้องละเว้นจากการกระทำที่จะขัดต่อจุดประสงค์และจุดมุ่งหมายของความตกลงฯ ฉบับนั้นด้วย

สำหรับขั้นตอนการดำเนินการต่อไปภายหลังจากที่มีการลงนามอนุสัญญา แล้ว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญา ดังกล่าว ได้จัดประชุมส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาการให้สัตยาบันอนุสัญญา โดยพิจารณาว่ามีกฎหมายภายในเพียงพอที่จะรองรับพันธกรณีภายใต้อนุสัญญา แล้วหรือไม่ มีความจำเป็นต้องแก้ไขหรือออกกฎหมายเพิ่มเติมใดบ้างเพื่อจะได้สามารถให้สัตยาบันอนุสัญญา ดังกล่าวต่อไป

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้เสนอต่อคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในคราวประชุมครั้งที่ 1/2551 วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2551 ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นประธาน ให้มีมติเห็นชอบให้ประเทศไทยให้สัตยาบันอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิคนพิการ และมอบหมายให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์รวบรวมความเห็นจากการประชุมเฉพาะกิจเพื่อพิจารณาอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิคนพิการเพื่อเตรียมการให้สัตยาบัน ซึ่งมีกระทรวงที่เกี่ยวข้องทุกกระทรวง สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ และกรุงเทพมหานคร เข้าร่วมประชุมเพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรีต่อไป เนื่องจากอนุสัญญาฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อคนพิการ เน้นในเรื่องการจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการทุกรูปแบบ ทั้งในด้านกฎหมาย การปกครอง และการปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมเพื่อประกันการเข้าถึงอย่างเท่าเทียมกันของคนพิการในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การขนส่ง ข้อมูลข่าวสาร และบริการสาธารณะ การยอมรับความเท่าเทียมกันของคนพิการในทางกฎหมายสำหรับโอกาสในการเข้ารับการศึกษา การเข้าทำงาน การรักษาพยาบาล การประกันสิทธิโอกาสที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ซึ่งอนุสัญญาจะมีผลใช้บังคับในวันที่สามสิบนับแต่วันที่ได้มีการมอบสัตยาบันสารและภาคยานุวัติสารฉบับที่ยี่สิบแล้ว ส่วนรัฐแต่ละรัฐหรือองค์กรการรวมตัวระดับภูมิภาคซึ่งได้ให้สัตยาบัน ยืนยันอย่างเป็นทางการ หรือได้เข้า

ภาคยานุวัติภายหลังจากที่ได้มีการมอบสัตยาบันสารหรือภาคยานุวัติสารฉบับที่ยี่สิบ อนุสัญญา จะมีผลใช้บังคับกับรัฐนั้นสามสิบวันหลังจากวันที่รัฐนั้นได้มอบสัตยาบันสารหรือภาคยานุวัติสาร ของตนแล้ว ซึ่งอนุสัญญานี้มีผลใช้บังคับแล้วตั้งแต่วันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2551

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2551 เห็นชอบให้ประเทศไทยให้ สัตยาบันอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ตามที่กระทรวงการพัฒนาลังคมและความมั่นคงของ มนุษย์เสนอ และมอบหมายให้กระทรวงการพัฒนาลังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประสานกับ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงกลาโหม และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเตรียมการให้สมบูรณ์ ก่อนการให้สัตยาบันอนุสัญญานี้ต่อไป ทั้งนี้ ให้รับข้อสังเกตของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไป ประกอบการพิจารณาด้วย

ในการนี้กระทรวงการต่างประเทศได้มีความเห็นประกอบการพิจารณาของ คณะรัฐมนตรี ดังนี้

(1) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการไม่เข้าข่ายหนังสือสัญญาตามมาตรา 190 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เนื่องจากไม่จำเป็นต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อ การปฏิบัติให้เป็นไปตามอนุสัญญาฯ ซึ่งเป็นความเห็นของที่ประชุมเฉพาะกิจเพื่อพิจารณา อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการเพื่อเตรียมการให้สัตยาบัน

(2) มาตรา 18 วรรคหนึ่ง (ก) ของอนุสัญญาฯ ระบุว่า “รัฐภาคีรับรองให้คนพิการมี สิทธิในการได้และเปลี่ยนแปลงสัญชาติ และจะต้องไม่ถูกถอนสัญชาติตามอำเภอใจหรือเพราะเหตุ แห่งความพิการ” แต่คำว่า “คนพิการ” ในข้อดังกล่าว อาจถูกตีความว่ามีความหมายครอบคลุมถึง คนพิการที่เป็นบุคคลไร้สถานะด้วย ซึ่งจะไม่สอดคล้องกับหลักการให้สัญชาติตามพระราชบัญญัติ สัญชาติ พ.ศ. 2508 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 จึงควร จัดทำคำแถลงตีความ (interpretative declaration) โดยระบุว่า ในการปรับใช้และการตีความของ ไทยเกี่ยวกับมาตรา 18 วรรคหนึ่งของอนุสัญญาฯ การให้สัญชาติต้องเป็นไปตามกฎหมายไทย

(3) มาตรา 18 วรรคสอง ของอนุสัญญาฯ ที่ระบุว่า “เด็กพิการจะได้รับการ จดทะเบียนทันทีหลังจากเกิด และจะมีสิทธิตั้งแต่เกิดในการมีชื่อ มีสิทธิที่จะได้มาซึ่งสัญชาติ” ไม่สอดคล้องกับหลักการให้สัญชาติแก่เด็กที่เกิดในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และเป็นประเด็นที่ ประเทศไทยตั้งข้อสงวนไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (มาตรา 7) ด้วยเหตุผลด้านความมั่นคง ดังนั้น จึงควรจัดทำคำแถลงตีความเช่นเดียวกับมาตรา 18 วรรคหนึ่ง ข้างต้น

(4) เพื่อความรอบคอบ พันธกรณีตามมาตรา 27 วรรคหนึ่ง (ข) ของอนุสัญญาฯ ซึ่งเกี่ยวกับการว่าจ้างคนพิการในการทำงานของภาครัฐ ควรมีการตรวจสอบการว่าจ้างคนพิการ โดยส่วนราชการอื่นที่มีใ้ฝ่ายบริหารด้วย อาทิ สถาบันศาลยุติธรรม องค์การมหาชน และหน่วยงานอิสระ

(5) ตามแนวปฏิบัติของไทย การจัดทำรายงานการปฏิบัติตามอนุสัญญาฯ ภายใต้พันธกรณีตามมาตรา 35 ของอนุสัญญาฯ ได้แก่ ส่วนราชการเจ้าของเรื่อง ดังนั้น สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จึงควรรับผิดชอบในการจัดทำรายงานดังกล่าว

(6) เพื่อให้การปฏิบัติตามพันธกรณีของอนุสัญญาฯ เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ และสมบูรณ์ขึ้น โดยสอดคล้องกับระดับการพัฒนาของประเทศ ดังนั้น เมื่อประเทศไทยเป็นภาคีอนุสัญญาฯ แล้ว ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องอาจพิจารณาออกมาตรการทางบริหารหรือกฎกระทรวงระเบียบ และข้อบังคับของฝ่ายบริหารเพิ่มเติม ซึ่งเป็นไปตามอนุสัญญาฯ ที่บางข้อมีความยืดหยุ่น เช่น มาตรา 4 ของอนุสัญญาฯ ที่ระบุให้รัฐปฏิบัติตามพันธกรณีในขอบเขตสูงสุดเท่าที่ทรัพยากรที่มีอยู่ของตนหรือการปรับเปลี่ยนที่จำเป็นและเหมาะสมโดยไม่ก่อให้เกิดภาระอันเกินควรตามนิยามของการเอื้ออำนวยที่สมเหตุสมผล

ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาฯ ด้วยสิทธิคนพิการ เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2551 ดังนั้น อนุสัญญานี้จึงมีผลใช้บังคับกับประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2551

อนุสัญญาฯ ด้วยสิทธิคนพิการ ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อคนพิการทุกรูปแบบ ทั้งในด้านกฎหมาย การปกครอง การปฏิบัติ การจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ การประกัน การเข้าถึงอย่างเท่าเทียมกันของคนพิการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การขนส่ง ข้อมูลข่าวสาร และบริการสาธารณะ การยอมรับความเท่าเทียมกันของคนพิการในทางกฎหมาย สำหรับโอกาสในการเข้ารับการศึกษา การเข้าทำงาน การรักษาพยาบาล รวมทั้งการประกันสิทธิโอกาสที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป เป็นต้น

สาระสำคัญของอนุสัญญาฯ คือ รัฐภาคีมีพันธกรณีที่จะต้องจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการในทุกรูปแบบ ทั้งในด้านกฎหมาย การปกครอง และการปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งรวมถึง การกำหนดมาตรการที่เหมาะสมเพื่อประกันการเข้าถึงและใช้ประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันของคนพิการ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การขนส่ง ข้อมูลข่าวสารและบริการสาธารณะ การยอมรับความเท่าเทียมกันของคนพิการในทางกฎหมายสำหรับโอกาสในการรับ การศึกษา การเข้าทำงาน การรักษาพยาบาล การประกันสิทธิและโอกาสที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกันกับบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ รัฐภาคีจะต้องกำหนดผู้ประสานงาน (focal points)

และกลไกประสานงานในรัฐบาลเพื่อเป็นกลไกหลักในการผลักดันและตรวจสอบการอนุวัติอนุสัญญาฯ โดยจะต้องเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเต็มที่และ รัฐภาคีมีพันธกรณีที่จะต้องเผยแพร่อนุสัญญาฯ ให้ประชาชนทั่วไปทราบอย่างทั่วถึง โดยรวมถึง การเผยแพร่ในรูปแบบที่คนพิการในด้านต่างๆ สามารถเข้าถึงได้ และรัฐภาคีต้องเสนอรายงานต่อคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิของคนพิการภายใน 2 ปี นับจากวันที่อนุสัญญาฯ มีผลใช้บังคับกับรัฐภาคีนั้นๆ ซึ่งประเทศไทยต้องจัดทำรายงานภายในวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2553

2.1.2.2 การเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาฉบับที่ 159 ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (Organisation internationale du Travail) ได้ขึ้นทะเบียนประเทศไทยเป็นประเทศที่ให้สัตยาบันอนุสัญญา ฉบับที่ 159 ว่าด้วยการฟื้นฟูอาชีพและการจ้างงานคนพิการ (Convention (no 159) sur la réadaptation professionnelle et l'emploi des personnes handicapées de 1983) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งทำให้ประเทศไทยจะต้องปฏิบัติตามข้อบังคับของอนุสัญญาดังกล่าวตั้งแต่วันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2551 เป็นต้นไป วัตถุประสงค์ของอนุสัญญา คือ เพื่อส่งเสริมการคุ้มครอง และการยอมรับการจ้างงานคนพิการเท่าเทียมกับบุคคลปกติทั่วไปตามหลักสิทธิมนุษยชน เสรีภาพขั้นพื้นฐาน และเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ไม่เลือกปฏิบัติ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและอยู่ร่วมกันในสังคม เคารพในความแตกต่างและให้การยอมรับคนพิการ มีความเท่าเทียมในการเข้าถึงข้อมูล มีความเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง และให้เคารพในการพัฒนาขีดความสามารถและสิทธิของเด็กพิการเพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครองความมีลักษณะเฉพาะของพวกเขา

มาตรา 1 ของอนุสัญญา ฉบับที่ 159 ได้ให้ความหมายว่า “คนพิการ” ว่าหมายถึงบุคคลที่โอกาสในความมั่นคง การจ้างงานและความก้าวหน้าในอาชีพที่เหมาะสมได้ลดลงอย่างมาก ด้วยเหตุความบกพร่องทางร่างกายและจิตใจ

สาระสำคัญของอนุสัญญา ฉบับที่ 159 อาจสรุปได้ ดังนี้

(1) รัฐภาคีต้องกำหนดนโยบายแห่งชาติ ในเรื่องกรฟื้นฟูอาชีพและการจ้างงานคนพิการเพื่อให้นำไปใช้ปฏิบัติ และให้พิจารณาทบทวนเป็นระยะ ๆ โดยให้เป็นไปตามเงื่อนไขแนวปฏิบัติและความเป็นไปได้ของประเทศ⁴⁴ โดยนโยบายดังกล่าวต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการรับรองว่า มาตรการต่าง ๆ ที่เหมาะสมเพื่อการฟื้นฟูอาชีพได้จัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ต่อคนพิการ

⁴⁴ มาตรา 2 แห่งอนุสัญญา ฉบับที่ 159